

שבע ברכות ב'

R' Mordechai Torczyner – torczyner@torontotorah.com

התחלת וגמר ימי ה"שבע ברכות"

א. רמ"א אבן העזר הלכות קידושין סימן סב:

ואלו ז' ימים מתחילין מיד לאחר ז' ברכות שבירך בראשונה (תשו' הרא"ש כלל ס' /כ"ו).

ב. חלקת מחוקק סימן סב:

מתחילין מיד לאחר שבע ברכות - לאפוקי שלא נאמר שיתחילו ז' ימי משתה מאכילה ראשונה ע"ש כלל כ"ו

ג. רבי עקיבא איגר אבן העזר סימן סב:

ז' ימי המשתה. נ"ב אפילו אם הסעודה אחר חצי היום דהשביעי. ואם לא בירך בהמ"ז עד שחשיכה אף שגמר סעודתו קודם שחשיכה. מ"מ אינו מברך ז' ברכות. תשו' גנת וורדים הא"ח סי' כ"ח:

ד. שו"ת גינת ורדים א:כה

ועד כאן לא אפילגו הפוסקים אי אזלינן בתר תחילת סעודה או בתר גמר סעודה... אלא לענין הזכרה בלבד, שאין שם מטבע ברכה מחודש, אכן כשיש ברכה מחודש כהאי גוונא חמור טובא ונראה דלכו"ע לא יברך...

ה. שו"ת האלף לך שלמה חלק אבן העזר סימן קז

לדעתי הדבר פשוט שאין מברכין דאינו דומה להזכרת שבת ויו"ט בבהמ"ז כיון דבהמ"ז אקרפתא דפת מונח דכל היכא שאוכל פת נתחייב בבהמ"ז א"כ תיכף כשאכל כזית ביום נתחייב בבהמ"ז בהזכרה וכיון שכבר נתחייב בהזכרה אף שאח"כ כבר בא יום אחר כיון שכבר נתחייב בבהמ"ז בזה לא נפקע מחיובו עוד אבל שבע ברכות של חתן לא חל עליו החיוב רק בשעה זו שמברך בהמ"ז דהרי לאו הפת גורם כן שאם ה' סועד כל היום בלי פ"ח אינו חייב לברך ז' ברכות...

ו. שו"ת שבט הלוי חלק א סימן לט

והנה ספר גינת ורדים הנ"ל לא ראיתי, אבל הטעם נראה פשוט דלא מבעי' אם נימא כדעת הפוסקים דדוקא לענין שבת אזלינן בתר התחלה כיון דאיכא מצוה להוסיף א"כ גם בשעת בהמ"ז עדיין קדושת שבת קיימת א"כ ז' ברכות בחול עכ"פ לא דמי לזה ופשיטא דלא יברך, מכל מקום גם אם נימא כדעת הפוסקים דגם לענין ר"ח דליכא מצוה בהוספה אזלינן בתר התחלה מכ"מ זה לענין הזכרת המאורע דיעלה ויבא שהוא חלק מבהמ"ז ממש וכיון שגוף בהמ"ז הוא באה על הסעודה שהתחילה בעוד יום ממילא חייב גם ביעלה ויבא שבברכת המזון, וכ"ז לא שייך בשבע ברכות שאינם חלק מבהמ"ז ונאמרים על כוס בפ"ע...

ז. עזר מקודש סב:

ומה שנבוא לחשוש לילך בתר התחלה הסעודה שלא היו שם החתן וכלה כלל, יש ללמוד זה ממה דקיימא לן לגבי יעלה ויבא כשסוף הסעודה בראש חודש, דאזלינן גם בתר תחלת הסעודה וגם בתר סוף הסעודה. וכל שכן גבי שבע ברכות שאינם עצם ברכת המזון, רק אחר כך כדבר בפני עצמו...

ח. תלמוד בבלי מסכת כתובות דף ז עמוד ב

מילתא פסיקתא קתני, דליכא בתולה דבצרה משבעה, וליכא אלמנה דבצרה מיום אחד

ט. התם סופר מסכת כתובות דף ז עמוד ב

[רישא] לאשמועי' אתא דליכא שום בתולה דבצרה מז' אפי' נכנסה לחופה ולא נבעלה ונתאלמנה, ועתה נישאת לאלמון, דה"ל אלמון שנשא אלמנה מ"מ מברכי' כל ז' כיון שהיא בתולה וכדעת מורי בהפלאה הנ"ל וליכא אלמנה דבצרה מיום א' אפי' אלמנה שכבר נבעלה שנישאת לאלמון שכבר בעל אפ"ה לא בציר מיום א' לאפוקי ממ"ד דאין מברכי' רק תחת החופה ולא על הסעודה כמ"ש לעיל...

י. ט"ז אבן העזר סימן סב:

ביום ראשון לבד - לשון מהר"ל מפראג "ואם ברכו נישואין ביום מברכין בסעודה גם בלילה דלא גרע מפנים חדשות דסעודה נחשבת פנים חדשות. כן כתב הרא"ש. ולפי זה אלמנה שניסת ביום אין מברכין בלילה כלל, דכבר עבר היום ולא שייך פנים חדשות באלמנה. ומ"מ במ"ס משמע ד"יומא קמא" דקאמר היינו אף בערבית, דאיתא התם "רבותינו נהגו לומר בבוקר ברכת חתנים על כוס בפנים חדשות כל שבעה, וכן בערבית קודם הסעודה מברכין אותה", ע"כ משמע דכל ז' מברכין בבוקר ובערב ואפילו ביום ז', משמע דמברכין אף בלילה (בסוף יום ז'), ולפיכך באלמנה נמי מברכין ז' ברכות אף בלילה כך יראה עכ"ל:

יא. ערוך השולחן אבן העזר סימן סב:לג

ויש שמסתפקים באלמנה לאלמון כשהחופה היתה ביום והסעודה בלילה שלא יברכו ז' ברכות מפני שכבר עבר יום הברכה [חמ"ח סק"ו וב"ש סק"ה] אבל רבינו הב"י בספרו בדק הבית הכריע דמברכין דאין לך נשואין בלא שבע ברכות בסעודה אחת ואף דספק ברכות להקל מ"מ כמדומה שהמנהג הוא לברך... ומ"מ לכתחלה נכון להדר באלמון ואלמנה שהחופה והסעודה יהיו ביום אחד [עב"מ]:

בעיית שתיית היין בסעודה שלישית בסוף שבוע של ז' ברכות

יב. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן סט

ויש חלוק בטעם היתר השתיה דלפי א' שהוא מצד שהוא חובה ממש ואף כשעשאו לחובה מחמת שמחמיר כמ"ד שהוא חובה שייך לומר דנחשב מכלל הסעודה כדכתב מחה"ש, ולפי ב' דאם נזהר כל השנה בשביל המצוה להדור הברכה לא מסתבר שיתחשב מכלל הסעודה אלא שההיתר הוא שלא אסרו בשביל הבדלה השתיה שאינו לצורכו אלא לכבוד הברכה משום שבלא שתיה אין זה נחשב כמברך על הכוס ונסתלק ההדור וכבוד הברכה.

וממילא איכא חלוק לדינא דלפירוש א' שהוא מכלל הסעודה יכולים כל המסובין שנזקקו לבהמ"ז לשתות כיון שאיכא מצוה על כל אחד ואחד לטעום מכוס של ברכה אף שאינו מעכב הוי כשטועמין כפי המצוה שעליהם ג"כ מכלל הסעודה ולא היו נאסרין, ולפירוש ב' שהוא משום דבלא השתיה נבטל חשיבות ברכה על הכוס שלכן אין זה שתיית צרכו אלא שתיה דכבוד הברכה, אין להתיר אלא שתיית אחד משום שבזה נחשב כבר ברכה על הכוס ואם מצטרפין שנים לכשיעור השתיה דהוא מלא לוגמיו יוכלו גם שנים לשתות בין שניהם כשיעור, אבל שאר המסובין אף שאיכא מצוה לשתות מכוס של ברכה יהיו אסורין מאחר דאחר שתיית השיעור הוא שתיה דצורך עצמו דאף שהוא שתיה דמצוה אין להתיר קודם הבדלה.

גדר "פנים חדשות"

יג. מסכתות קטנות מסכת סופרים פרק יט

ונהגו רבותינו לומר בבקר ברכת חתנים על הכוס בעשרה, ובפנים חדשות כל שבעה, וכן בערב קודם סעודה;

יד. תלמוד בבלי מסכת כתובות דף ז עמוד ב

ת"ר: מברכין ברכת חתנים בעשרה כל שבעה. אמר רב יהודה: והוא, שבאו פנים חדשות.

טו. תוספות מסכת כתובות דף ז עמוד ב

והוא שבאו פנים חדשות - אור"י דפנים חדשות אין קורא אלא בבני אדם שמרבים בשבילם השמחה יותר. ושבת דחשבינן פנים חדשות דאמרינן באגדה מזמור שיר ליום השבת אמר הקב"ה פנים חדשות באו לכאן נאמר שירה, התם נמי מרבין לכבוד השבת בשמחה ובסעודה.

טז. ר"ן על הרי"ף מסכת כתובות דף ב עמוד ב

והוא שבאו. אל המשתה:

פנים חדשות. בכל יום שלא היו שם אתמול והרמב"ן כתב דכל שבא פנים חדשות ועומד שם אף על פי שאינו אוכל שם מברכין שבע ברכות... וכתבו בשם ר"ת ז"ל דהאי פנים חדשות היינו ששמחים עליו בני החופה:

יז. מרדכי מסכת כתובות פרק בתולה נשאת רמז קלג

והוא שבאו פנים חדשות אומר ר"ת פנים חדשות קרוי אדם חשוב שהוא כבוד החתן ודרך להרבות בשבילו אבל איניש אחרינא לא.

יח. שולחן ערוך אבן העזר הלכות קידושין סימן סב סעיף ח

י"א שאינם נקראים פנים חדשות אלא א"כ הם בני אדם שמרבים בשבילם

יט. בית שמואל סימן סב ס"ק י

שמרבים בשבילם - כתב ב"ח אפילו אם עכשיו אינם מרבים בשבילם אלא הם ראויים להרבות בשבילם, הוי פנים חדשות. והיינו לדעת הפוסקים דס"ל פנים חדשות הם שאוכלים שם, אבל להר"ן שהביא בהג"ה א"צ [אפי' שיהיו ראויים] להרבות בשבילם אלא ששמחים בשבילם בני החופה:

כ. רמב"ם הלכות ברכות פרק ב הלכה י

ברכה זו שמוסיפין בבית חתנים היא ברכה אחרונה משבע ברכות של נישואין, במה דברים אמורים? כשהיו האוכלין הם שעמדו בברכת נישואין ושמעו הברכות. אבל אם היו האוכלין אחרים שלא שמעו ברכת נישואין בשעת נישואין, מברכין בשבילם אחר ברכת מזון שבע ברכות כדרך שמברכין בשעת נישואין, והוא שיהיו עשרה. וחתנים מן המנין.

כא. ערוך השולחן אבן העזר סימן סב סעיף כד

כך הוא עיקר העניין לדעת הרמב"ם ז"ל דהנה ברכות אלו הם לברך את הזוג שיצליחו ובדרך אגב נותנים ברכה לכבוד העם הנאספים ולהזכרת חורבן ירושלים כמ"ש והחייב הזה מוטל על כל איש מישראל כשבא ליהנות לבית חתונה הזוג לברכם בזמן שמחתם בשבעת ימי המשתה והאחד המברך והאחרים שומעים ועונים אמן הוה כאלו כל העומדים ברכו את החתן והכלה, וכיון שברכום פעם אחת יצאו ידי חובתם. ולכן כשיש פנים חדשות שלא שמעו עדיין הברכות הרי לא בירכו עדיין את הזוג ומחוייבים לברכם, ולכן עומד המברך ומברכם והם שומעים ועונים אמן ויצאו ידי חובתם. וזה שכתב הרמב"ם "מברכין בשבילם" כלומר מברכין בשבילם כדי שיצאו ידי חובתן לברך את החתן ואת הכלה ואפילו אם יש אחד שלא שמע מברכין בשבילו.

כב. נטעי גבריאל ב:פה:ב

אם היה בשעת החופה ושמע ברכת הנשואין, אבל לא השתתף בנשואין, י"א דחשוב כפנים חדשות באחת מסעודות שבעת ימי המשתה, וי"א דלא חשוב כפנים חדשות כיון שהיה בשעת החופה, והמנהג להקל, וא"צ להדר לקרוא למי שלא שמע כלל הברכות.

כמה פנים חדשות צריכים?

כג. שולחן ערוך אבן העזר הלכות קידושין סימן סב סעיף ז

אם היו האוכלים אחרים, שלא שמעו ברכת נשואין בשעת נשואין, מברכין בשבילם אחר ברכת המזון ז' ברכות, כדרך שמברכין בשעת נשואין, והוא שיהיו י', וחתן מן המנין. וי"א שאפילו היו בשעת החופה ושמעו הברכות, אם לא אכלו שם עד עתה, מקרי פנים חדשות ומברכים בשבילם ז' ברכות אחר ברכת המזון, וכן פשט המנהג.

כד. שו"ת רב פעלים חלק ד - אבן העזר סימן ו

וי"א דסגי לפנים חדשות באדם אחד ופה עירנו בגדאד המנהג פשוט להקפיד שיהיו שנים ולא סגי להו בחד וכל אלו הם דברים פשוטים

כה. שדי חמד חלק ה' ברכות ג:יא

כו. שו"ת יביע אומר חלק ג - אבן העזר סימן יא:ה

אנן בדין פה באה"ק דהרמב"ם ז"ל נחשב למרא דאתרא יש לנו לחוש להצריך שני אנשים לפנים חדשות כד' הרמב"ם והר"א בנו.

האם ה"פנים חדשות" צריכים לאכול?

כז. רמ"א אבן העזר הלכות קידושין סימן סב סעיף ז

וי"א דאם היו שם פנים חדשות, אף על פי שאין אוכלין שם, מברך בשבילם

כח. ערוך השולחן אבן העזר סימן סב סעיף כז

רבינו הרמ"א בסעי' ז' כתב די"א דאם היו שם פנים חדשות אף על פי שאין אוכלין שם מברך בשבילם לילה ויום עכ"ל ונ"ל דדיעה זו נתייסדה ע"ד מס' סופרים שהבאנו דכל שיש פנים חדשות ביום זה שלא היו אתמול נחשבת כשמחה חדשה וצריכין לברך שבע ברכות וכיון דיום זה הוה שמחה חדשה שלא היה אתמול ממילא דכל היום וכל הלילה הקודמת ראוי לברך ז' ברכות דהא יום זה הוה שמחה חדשה ולכן בכל הסעודות מכלליות היום הזה מברכין ז' ברכות הואיל שיש ביום הזה שמחה יתירה מפני הפנים החדשות אף שאין אוכלין שם דלדיעה זו אין השמחה תלויה בסעודה אלא באנשים ורק מנהגינו שלא לומר ז' ברכות בלא סעודה אבל השמחה אינו תלוי בזה כדעת המס' סופרים ואפילו לדיעה זו אין מברכין כל היום וכל הלילה אא"כ הפנים חדשות עמדו שם כל שעת הברכות כיון דעיקר השמחה בשבילם

כט. חלקת מחוקק סימן סב ס"ק יא

אף ע"פ שאין אוכלין שם - רק שעומד שם בשעת הברכה ומ"מ נראה שצריך שיהיו בני החופה שמחים על ביאתו שם ואף שלא הרבו בשבילם מ"מ ראוי להרבות בשבילם וכמו שאכתוב אחר זה:

ל. פתחי תשובה אבן העזר סימן סב ס"ק ח

עיינן בס' זכור לאברהם שכ' יש לעיין אי בעינן הני עשרה שיאכלו כולם או שיצטרפו לפחות לזימון כדין זימון בבהמ"ז [כלו', בחשבון שאפשר לצרף אלה שלא אכלו לזימון בדרך כלל], או דילמא דוקא בהמ"ז בעינן צירוף דאל"כ איך יוצאו שקר מפייהם לומר "ברוך שאכלנו כו"מ משא"כ ברכת חתנים? י"ל דכל שהם באותו בית שפיר יוכלו לברך ב"ח. והביא בשם חכם אחד שדעתו נוטה דלא בעינן שיאכלו כל העשרה אבל רוב מיהא בעינן ע"ש:

לא. פתחי תשובה אבן העזר סימן סב ס"ק יד

ועי' בס' זכור לאברהם שכ'... וכ' עוד אם התחילו ברכת חתנים בי' ויצאו מקצתן וכן אם התחילו בפנים חדשות והלכו, גומרין. ע"ש:

לב. שולחן ערוך אבן העזר הלכות קידושין סימן סב סעיף ח

ועכשיו נהגו במדינות אלו לברך ז' ברכות בסעודה ג', ואפשר משום דרגילים לבא פנים חדשות; וי"א מטעם דרגילין לדרוש, והדרשה הוי כפנים חדשות.

פנים חדשות שאכלו קצת בחתונה

לג. מנחה לחיים טו:ט (ר' חיים קנייבסקי)

שאלה: מי שהגיע לחתונה לאחר החופה, אכל מעט מיני תרגימא והלך. האם בסעודת ז' ברכות בימים הבאים חשיב פנים חדשות. או כיון שטעם דבר-מה בחתונה פקע מיניה דין פנים חדשות.

תשובה:

כמדומה שאין דין פנים חדשות.

לד. באר משה ב:קיט

מה שנהנה מהמשתה שעושין לפני החתן וכלה לפני החופה אין זה כלום, ושפיר חשוב כפנים חדשות לענין ז' ברכות.